

Osobe s invaliditetom i ravnopravan život u zajednici

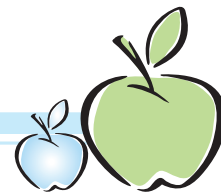
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nezavisna je državna institucija čija je osnovna uloga zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom, na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona. Donošenjem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07) Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom započeo je s radom 1. srpnja 2008. godine. Institucija pravobranitelja obavlja tri funkcije u društvu, razmatra pritužbe s aspekta kršenja nacionalnog zakonodavstva – tada djeluje kao klasična pravobraniteljska (*ombudsman*) institucija, razmatra kršenja međunarodnih konvencija – tada djeluje kao institucija za ljudska prava i razmatra slučajeve i sprječava pojave diskriminacije – tada djeluje kao tijelo za jednakost.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) u Republici Hrvatskoj u 2021. godini živi više od 500.000 osoba s invaliditetom što čini oko 12% ukupnog stanovništva. U to su uključene sve osobe s invaliditetom o kojima se vodi evidencija u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom (osobe svih vrsta oštećenja i invaliditeta, djeca s teškoćama u razvoju i hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata), a takvim se udjelom u ukupnom stanovništvu Republika Hrvatska bitno ne razlikuje od ostalih država članica Europske unije.

Zanimljivo je da u hrvatskom zakonodavstvu ne postoji jedinstvena definicija invaliditeta, nego se primjenjuje više različitih definicija koje se odnose na invaliditet i na osobe s invaliditetom, ovisno o sustavu u kojem se određena prava ostvaruju (na primjer,

zdravstvenom, mirovinskom, obrazovnom...), zbog čega postoji dvanaest različitih dokumenata kao dokaz o invaliditetu. Sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, kao najvažnijem međunarodno pravnom dokumentu kojeg je Republika Hrvatska potpisala i ratificirala još 2007. godine (Narodne novine-Međunarodni ugovori, broj 06/07, 03/08 i 05/08), osobe s invaliditetom su sve one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

U javnom i medijskom prostoru vrlo se često za osobe s invaliditetom koriste neprimjereni i zastarjeli termini (kao

npr. invalid/invalidi, invalidne osobe, hendikepirani itd.), a neodgovarajuće termine i danas pronalazimo u brojnim zakonskim i podzakonskim propisima u kojima terminologija još uvijek nije usklađena s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Praksa pokazuje da već nepravilnim oslovljavanjem (pre)često započinje diskriminacija i diskriminacijsko postupanje prema društvenim skupinama koje su po nečemu drugačije od drugih. Za odrasle osobe s invaliditetom (od 18 godina) u Republici Hrvatskoj je prihvaćen termin osoba s invaliditetom, dok je za djecu (do 18 godina) prihvaćen termin djeteta s teškoćama u razvoju.

Stanovanje

Preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u život zajednice na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima je pristupačnost, a taj pojam obuhvaća pristupačnost fizičkog okoliša, prijevoza, informacija i komunikacija, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave te ostalih sadržaja i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti. Za ravnopravan i kvalitetan život osoba s invaliditetom i njihovih obitelji u zajednici, od velikog su značaja pristupačnost stanovanja i mobilnosti.

Stanovanje uz pristupačnost i mobilnost predstavlja osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Nemogućnost da osoba smanjene pokretljivosti ili ona koja se kreće uz pomoć kolica ili drugog ortopedskog pomagala, uđe u stambeni objekt, javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili da uz pomoć dizala dođe do sadržaja koji su na višim etažama, samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti onemogućuju nesmetano kretanje, pristup mjestu stanovanja, izlazak iz vlastitog doma, pristup zdravstvenim uslugama ili obavljanje

poslova svakodnevnog življenja. Nemogućnost ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje jedno je od područja u kojima se godišnje Pravobranitelju za osobe s invaliditetom pritužuje veliki broj osoba s invaliditetom, njihovih obitelji, ali sve češće i drugi osviješteni građani. Brojni primjeri iz prakse ukazuju kako je nedvojbeno potrebno nastaviti značajno više raditi na podizanju opće razine svijesti i osvješćivanju empatije društva s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, a u koje se opravdano svrstavaju osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom i njihove obitelji i dalje se u svakodnevnicu suočavaju sa siromaštvom jer nemaju sredstava za pokrivanje iznimno visokih troškova koje kao posljedice uzrokuju invaliditet. U posebno teškoj životnoj situaciji su osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi koje žive same kao jedini članovi svojih kućanstva.

U većini su slučajeva razlozi nepristupačnosti stanovanja nepostojanje dizala u višeetažnim stambenim građevinama starijeg datuma izgradnje, ali i nerazumijevanje susjeda i/ili predstavnika suvlasnika za potrebe osiguravanja pristupačnosti pojedinih zajedničkih dijelova nekretnine, pa čak i kada se pristupačnost može osigurati postavljanjem rukohvata ili izvođenjem ulaznih rampi. Svijest susjeda bitno utječe na brzinu planiranja i uopće

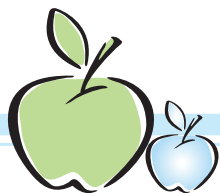
na mogućnosti realiziranja potrebnih prilagodbi vezano za stanovanje i pristupačnost mjestu stanovanja.

Mobilnost i pristupačnost prijevoza

Poboljšanje mobilnosti osoba s invaliditetom obuhvaća i neke jednostavne zahvate u okolini, kao što je to na primjer spuštanje nogostupa (jer je negdje (pre)često samo jedna stepenica (pre)velika prepreka za samostalni pristup), uvođenje zvučne semaforске regulacije, niskopodni autobusi i tramvaji, izvođenje pristupnih rampi, osiguravanje pristupačnih sanitarnih čvorova, izvođenje pristupačnog ulaza za osobe s invaliditetom u kulturnim i sportskim prostorima i još puno toga.

Dostupnost javnog prijevoza za osobe s invaliditetom različito je organizirana i uvjetovana financijskim mogućnostima i raspoloživim kapacitetima pojedine jedinice lokalne (gradova i općina), odnosno područne (regionalne) samouprave (županija). U mnogim je životnim sredinama u Republici Hrvatskoj pristupačan prijevoz organiziran i u značajno mjeri ovisi o udrugama i projektima koji se od 2013. godine i pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji često financiraju iz fondova Europske unije. S obzirom na obveze preuzete pristupanjem Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, javni pristupačni

prijevoz izveden u skladu s načelima univerzalnog dizajna, premalo je zastupljen i još uvijek mobilnost osoba s invaliditetom u najvećoj mjeri ovisi o njima samima i mogućnostima ljudi s kojima žive, obitelji i prijateljima.

Brojni primjeri ukazuju kako razumijevanje donositelja odluka o važnosti pristupačnog prijevoza u velikoj mjeri ovisi o njihovom osobnom iskustvu. Tako će na primjer gradonačelnik koji u svojoj obitelji

ili krugu prijatelja ima nekoga tko je osoba s invaliditetom, biti izuzetno osviješten o važnosti osiguravanja mobilnosti i pristupačnog prijevoza.

Zaključna razmatranja

Može se zaključiti da u Republici Hrvatskoj sve snažnije djeluje socijalni model pristupa osobama s invaliditetom te da su ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda

preuzete obveze stvaranja uvjeta koji će osobama s invaliditetom omogućiti neovisno življenje. Pristupačnost je jedan od osnovnih predujeta za provođenje svih aktivnosti punopravnog uključivanja osoba s invaliditetom u zajednicu. Međutim, pristupačnost se ne odnosi samo na onu fizičku, nego i na također važnu i potrebnu komunikacijsku i informacijsku pristupačnost.

Svi članovi zajednica u kojima žive, mogu i trebaju zajedničkim naporima osigurati pristupačnost okruženja, građevina, javnih površina, sredstava prijevoza, usluga, komunikacija, kao i ostalog. Ne smijemo dopustiti da je život osoba s invaliditetom negdje pokraj nas, nego trebamo uz nastojati osigurati njihov život s nama. Koliko je neka naša sredina pristupačna osobama s invaliditetom, pokazat će jednostavno empirijsko testiranje: koliko osobe s invaliditetom susrećemo na ulici, u trgovini, autobusu, knjižnici, sportskoj dvorani, stadionu. Njihova je prisutnost u svakodnevnim situacijama najbolji pokazatelj aktivnosti i sadržajnosti njihovog načina suživota u zajednici.

Darijo Jurišić, mag. iur., univ. spec. admin. publ.

Zamjenik pravobraniteljice za osobu s invaliditetom
darijo.jurisc@posi.hr

